

Alexander Marčan

Začiatky

BIGBÍTU

na Kysuciach

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Alexander Marčan

Začiatky
BIGBÍTU
na Kysuciach

Copyright © Alexander Marčan, 2015
Epilogue © Mária Bátorová, 2015
Cover Design © Jana Satková, 2015

© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava
<http://www.vsss.sk>, e-mail: vsss@stonline.sk

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV
spol. s r. o.

Alexander Marčan: Začiatky bigbítu na Kysuciach
Zodpovedná redaktorka Natália Petranská Rolková, profitexty.sk
Obálka Jana Satková
Grafická úprava a sadzba Jana Satková

Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-906-0

I. k a p i t o l a

ČREPINY SPOMIENOK

Je mimoriadne horúce leto roku 2013. Teplo. Nad 34 °C. Sú tu dva psy. Malý a veľký. Úpätie Malých Karpát, kde konáre blízkeho lesa nestačia vrhať tieň do páliacich slnečných lúčov. Veľký pes, turkménsky alabaj, zvyknutý na drsné podmienky ázijských nomádov. Baya. Keď si prečítala, čo som doposiaľ stvoril, od radosti, že toho nie je viac a že už je unavená z tých mojich výmyslov, zaspala pod stolom. Druhý pes, jazvečíčka Charlie, má už 11 rokov. Viem, že je do mňa tajne zaľúbená. Sústredene mi pozerá celé dni do očí a s radosťou číta všetko, čo napíšem. Utrúsila, že to vraj bude literatúra faktu. Veľký pes pootvorí jedno oko a oponuje. Bude to literatúra žartu. Faktu. Žartu. Faktu. Katafalku. Dohadujú sa zanietene a argumenty potvrdzujú staccatom cvakajúcich zubov. Nakoniec Baya povie: „Ak to budú spomienky, tak dobre. Ale bude teplo.“ Zvalí sa so spokojným zafučaním do trávy. Malý pes si pod koreňom viniča vyhrabe do hlíny hniezdo a kaše na odpoveď.

Tolko k odbornej špecifikácii tohto písomno-literárneho počinu. Myslím, že na základe psích argumentov teraz naozaj nedokážem povedať, kam sa táto kapitola ďalej uberie, ale všetky postavy vystupujúce v tejto knihe sú skutočné. Ak sa mi podarí oživiť aspoň za hrst spomienok z obdobia rokov 1960 – 1980, tak skúsme zobrazit jemný a neurážlivý náhľad do kuchyne doby v našom regióne. Poďme sa dotknúť kultúrno-spoločenských podmienok, ktoré formovali mládež tohto obdobia.

Priemyselno-výrobný charakter kysuckého regiónu sa dnes, žiaľ, čiastočne opakuje. Chlapi v minulosti chodili za zárobkom na „týždňovky“ do Třinca, Karvinej, Nového Bohumína, Ostravy. Dnes chodia do Anglicka, Španielska, Škótska či iných štátov EÚ. Okresné mesto Čadca malo podniky Tatra, Slovena, Okrasa a iné služby. Bola drevárska výroba v Krásne nad Kysucou, výroba ložísk v Kysuckom Novom Meste. Veľa iných možností zárobku nebolo. Chlapi sa v piatok vracali „zo sveta“ autobusom, ktorý okolo 16,00 hodiny zastavil pred Konzumom. Húf detí čakal na jeho príchod a kontrolovali sme, kto mal prísť a neprišiel. Poznali sme ich spamäti skoro všetkých. Tí, čo neprišli, boli predmetom detských konšpiračných metód.

Teraz niekoľko spomienok na ženy. V podstate sa v týždni starali o všetko. Dobytok, kravy, kozy, ovce, ošípané, hydinu a... deti. Kedy sa s nimi učili, ako dnes, netuším. Okopávali zemiaky, sušili seno, ovos či iné plodiny. V totálnom chvate sa snažili uchrániť seno a slamu pred letnými búrkami. V obrovských nošiach znášali v predklone náklad. Videl si väčšinou iba obrovský batoh, ženy sa mi kdesi pod ním strácali...

Lud Kysúc bol vždy tvrdý. Formovaný vrchmi, lesmi, skalnatou pôdou a údermi osudu. Akým spôsobom sa mnohým podarilo vystať murované domy, ktoré volali „štoky“, v ťažko prístupných kopcoch, som dodnes nepochopil. Boli plánované ako viacgeneračné, dnes stoja často opustené, ako odkaz zodratých rúk dedov a otcov. Z rozprávania si spomínam, že najdôležitejší pomocníci pri stavbe boli kone, rodina, kamaráti a slivovica. Finančné vyrovnanie za pomoc bolo riešené systémom „barter“, teda tovar za tovar, služba za službu. Cash flow, alebo ak chceš – voľné financie, spravidla neboli. Peniaze išli do nákupu stavebného materiálu.

No vráťme sa v čase k dedom. Prvý kultúrny počin leta boli hody. V rodisku môjho detstva boli okolo Jána (24. 6.). Týždňovkári sa vracali domov zo sveta baní, železiarní, „štrey“ či iných profesií. V nedeľu, po kostole, začali účastníci hodovať okolo nastavaných šiatrov, kolotočov, hojdačiek a strelníc. Frajer vystrelil papierovú ružu a da-

roval ju dievčine, ktorá mu padla do oka. Podal ju naoko ležérne a bez mimoriadneho citového prejavu. Boli by sa mu kamaráti smiali.

Okolo 14,00 hodiny sa začínala tanečná zábava „Na kolečku“. Požiarna zbrojnica, ktorá stojí v areáli, bola podľa pamätníkov z roku 1935/36 ľudovou školou pre žiakov 1. a 2. ročníka. Chodila tam aj moja matka. Spomína si, že cez vojnu sa v pivnici pod touto budovou skrývali pred ustupujúcimi Nemcami. Neskôr sa miesto premenovalo na „Pod hríbo“. Nastúpila objednaná kapela, spravidla harmonika, plechové dychy, občas husle a bubon. Repertoár tvorili valčík, polka, niekedy pokus o modernu – Kristínka a iné. Niektorí ležérne sadiaci speváci chceli kráčať s dobou. Tak si modernizovali texty, napríklad „Prečo si neprišiel, keď som ťa čakala...“ upravili: „Z akých dôvodov si neprišiel...“

Vrchári boli špecifická skupina. Schádzali z vysoko položených lazov medzi horami. Mali svojský folklór. Podvečer sa štyria – piati spravidla pohádali pre smrteľne dôležitú vec, objavenú v nejakej fľaši. Nastúpilo aikido. Spočívalo v tom, že títo pokrstení samuraji vytrhávali z drevených plotov na okolí tzv. šteky, pomocou ktorých sa snažili obhájiť svoje – pred chvíľou zabudnuté tvrdenia. Ak náhodou niekto niekoho dobehol, tiekla krv. Na druhý deň to však už nikto neriešil. Aj takéto kultúrno-bojové akcie patrili k histórii vývinu rokov zhruba 1955 – 1965. Potom sa kysuckí samuraji kdesi vo svete stratili. Traduje sa, že títo vrcháři boli potomkovia osadníkov, ktorí sa v minulosti ukrývali na odlahlých lazoch pred zákonmi. Ich prchká povaha tomu často nasvedčovala.

Nápoje: Okrem tradičnej pálenky – víno. Muselo mať určité chuťové vlastnosti, lebo inak hovorili, že je kyslé ako kapustnica. V obľube boli sladké vína. Ba stalo sa, že aj pivo pili so štamperlíkom sirupu. Amen.

Kultúra, ktorá nás sprevádzala v detstve, bola spravidla situovaná v miestnych krčmách. Napríklad: Krčma u Vravníka. V sobotu večer tam hrával na heligónke harmonikár Gombík. Spomínam si, že keď spieval, mal na krku nabehnuté hrubé žily. Nemal predné zuby, mohol dať dvojhlas s Drakulom. Za predvedené umenie mu nosili

pivo a poldecáky. Aký bol jeho kultúrno-spevácky výkon, si už, žiaľ, nepamätám. Preto do spomienok uvádzam klasika: „Bolo to pekné a umelecky hodnotné!“

No bol aj druhý heligonkár nášho detstva. Škorvánek. Hovorili o ňom, že štyri medze preskočil, ale notu nestratil. Tieto ľudové „povedačky“ nahrádzali dnešnú hudobnú kritiku.

Zaraďme tu ešte jedného „hudobníka“, ktorý neskôr už hral aj na gitare. Nikto nevie, odkiaľ ju mal. Áno, bol to Miro Šuterík. Toho do tlačila k muzicírovaniu jeho staršia sestra. Keď prvýkrát počula náhodou hrať neskoršie zoskupenie Orfea, hovorí bratovi: „Miro! Toto si sa mal naučiť. Nie kradnúť.“ Miro sa potom naučil 3 – 4 akordy a tvrdil, že vie zahrať všetko. Deti pri stretnutí s ním zabúdali zatvárať ústa. Nuž čo. Frajerom sa to stáva.

Kolorit nášho detstva v rôznych modifikáciách regiónu dokresľovali postavy-postavičky z reálneho života. Ako deti sme sa smiali na ich výčinoch, ale dnes mám pocit, že mnohé situácie boli zámerne „usmernené“ zo strany aktérov, aby sme my ako deti mali jemný pocit veselosti a príjemných spomienok či hororových scén.

Starý dedinský hrobár. Na jednom oku šedý zákal, druhé bolo škuľavé. Väčšinou s hlavou pod čapicou a na pleci s opicou. V kútiku úst cigareta Lipa, Detva či Bystrica. Z krčmy „U Polca“ odchádzal, keď padla záverečná. Bol známy výrok: „Zaplať pol deci a nájdem ti na cintoríne suché miesto.“ Neviem, či mal v hlave schopnosti poštového holuba, lebo aj keď si cestou domov sem-tam zdriemol v priekope, ráno sa zobudil vo svojej drevenici. Zaostril škuľavé oko na špinavé sklo v okne a cez medzeru štrbavých zubov utrúsil do rodiaceho sa rána: „Ukazuje sa krásny deň. Škoda sa nenadrúľať.“

Mal mimoriadne škreklavý hlas. Dnes povieš – chraplák. Túžia po ňom mnohí popoví speváci. Možno by im pomohlo oprieť sa do hrobárovho čakana, vykopať starú lebku a opýtať sa jej: „Byť či nebyť pop-spevákom?“

Statočne ovládal dve pesničky. Neviem, či sa ich naučil v živote, skôr si myslím, že sa mu v hlave zrodili pri kopaní hrobov. Prvá

pieseň bola, vzhľadom na dobu, monotónne drzá a jemne sexuálne orientovaná.

Teda:

*Éééj, staráá som ja, staráá,
éééj, nevydala sóóm sa.
Éééj, na druhý svet póójdem,
éééj, nemrdaná búúdem.*

Čo sa týka melodickosti, pokojne sa vošiel do troch susediacich tónov. Text jeho druhej piesne sa už týkal vzťahu muža a ženy. Možno z pohľadu jeho jedného oka to mala byť láska, či čo. Tiež sa začínila škrekľavým nápevom Éééj!

Takže:

*Éééj, stará baba, stará je,
éééj, keď ju svrbí, radáá je.
Éééééj, keď ju škrabeš palcami,
éééj, ona kričí vajcáami.*

Rytmus bol rezký poskok, dokreslený pantomímou. Skoro rap. Niekedy „strihol“ obidva songy za večer, inokedy šetril s dychom.

Druhá postava, ktorá predstavovala nebezpečenstvo pre miestnu lesnú zver, bol poľovník. Všetci ho volali Hajko. Malý, zaguľatený, odkedy sa zrazil so starým Parkinsonom, vďaka sústavnému kmitaniu hlavy do strán, mal oči v nedefinovateľnom roztrasenom uhle k puške guľovnici, ktorú nosil prelomenú cez plece. Samozrejme, zelený klobúk so sojčím pierkom a zelený dlhý hubertus. Traduje sa, že nikdy nič netrafil, okrem jednej mačky na strome, o ktorej tvrdil, že to bol rys. Musím pripomenúť, že ani optická medicína v tomto období nebola dostatočne pružná na to, aby mu poradili zámenu guľovnice za brokovnicu. Mohol trafiť aspoň do dverí.

Je zachovaná jedna príhoda, z rokov zhruba 1963 – 1965, ktorú s veľkým úspechom o ňom rozprával jeho syn Jaro. Sedia zajace v lese okolo pňa a hrajú karty. Naraz, báb. Starý zajac sa otočí a ho-

vorí: „Rozdávaj, to je iba Hajo.“ Lenže Hajkovi sa od vzrušenia vysypú náboje do trávy a začne ich zbierať. Starý zajac, keď to zbadá, odhodí karty a kričí: „Utekajme, lebo Hajo zbiera kamene!“

Tretia postava – básnik. Ferko Trnka. Človek asi 60-ročný, jednoduchý, pri bežnom stretnutí s ním ho skoro nezaregistruješ. Lenže. Po 5 – 6 poldecákoch v miestnej krčme sa mu otvorilo „poetické oko“ a začal rozprávať v rýmoch. „Ja som Ferko Trnka, slabo mi to brnká.“ Predstavil sa prítomným. Potom sa rozhodol odskočiť na WC a cestou náhodou naďabil na okoloidúce učiteľky. „Súdružky, ideme na hrušky.“ Ovalil ich svojou duchaplňou poetikou. Učiteľky zalapali po dychu a vyvalili na neho oči. „Ja som Franta z Paríže, mňa nikto nedá za mríže.“ Slávnostne ukončil stretnutie so zástupkyňami miestnej inteligencie a spokojne sa vrátil k poháriku.

Tu ho tiež „náhodou“ osloví príslušník vtedajšej VB. „Predložte občiansky preukaz!“ Odpoveď na seba nedala dlho čakať. „Ja sa s tebou nehrám a občiansky ti nedám.“ Príslušník sa nedáva vyviesť z miery a opakuje: „Ukážte ten občiansky!“ Dialóg pokračuje v rovnakom duchu: „Ja mám doma vrece hrachu, z teba nemám vôbec strachu.“ Policajt mávne rukou a odchádza v záblesku prefajčených, zažltnutých zubov škeriacich sa miestnych štamgastov. Ferko, sediac pri stole, spokojne utrúsi: „Škoda mlčať.“ A pokračuje. „Sadneme si na uležanú slamu, nebudeme musieť zavrieť tú pravo tlamu.“ Čo je pravo tlama, som, žiaľ, nikdy nezistil. Možno opak ľavo tlamy. Ale to sú iba moje špekulácie.

Ešte jedna postava z detstva, tá, ktorej sme sa báli. Jano Šotko-Pecár. Pracoval v Ostrave v krematóriu. Hovorili o ňom, že páli mŕtvolu. Z pohľadu detí hrôzostrašné. Rozširoval o sebe – prenese sa na chvíľu do Ázie –, že pre potravu zabíjal psov. Tvrdil: „60 rokov som mal a 60 psov som zežral.“ Ak naňho nejaký pes zaštekal, prihovril sa mu: „Však ty prídeš!“ Traduje sa o ňom, že raz v mladosti cestoval autobusom, do ktorého nastúpil černochoch. Jano pri pohľade na čiernu pleť vyskočí a zakričí: „Zastavte autobus!“ V totálnom zmät-

ku vyskočí. Ešte za odchádzajúcim autobusom zahrozí päťou a reve, že s čertom cestovať nebude.

No aj Janov čas sa naplnil a pobral sa cestou, ktorá je vydláždená pre všetkých. Možno mu ju vyšliapalo jeho šesťdesiat psov.

A prešlo leto. Štyri jablká sme susedovi ukradli, aby bolo dobrodružstvo.

Poďme do zimy. Na Kysuciach zimy boli, aj sú, kruté. Zálaha snehu, mráz, fujavica.

Rok zhruba 1960. Silvester v miestnej krčme. Akýsi bál či maškarný ples. Mladé devy mali dlhé tmavé hodvábne šaty, ozdobené trblietavými hviezdikami. Škrabošky. Mládenci boli vyštafirovaní cigaretou, frajersky prilepenou v kútiku úst. Doplnením chlupskej masky bol poldecák. Škrabošky a dlhé šaty mali problém s omrzlinami. Ale pre krásu všetko. Predstav si cestu v polmetrovom záveji, fujaku a mraze. Poltopánky. Prezliekanie či prezúvanie nebolo. Spomínam si, že dve takéto mladé devy, tuším boli z rodiny, najskôr rozmrzali v našich perinách, až potom sa išlo na tanec. Ako sa vrátili domov, neviem. Deti už vtedy spali.

A zasa vrchári. Cez zimu schádzali zo snehom zapadaných lazov raz do týždňa na nákup potravín. Kôň ťahal sane po hlbokom snehu. Boli naložené základným proviantom na prežitie a zakryté plachtou. „Konskí šoféri“ sa po nákupe v Konzume zastavili v krčme, ktorá im potom neumožnila pokračovať po tme do vrchov. Spravidla zostali spať v „dolných“ domoch. Ako odmenu za nocľah si domáci odrezali z ich klobásy. Často si klobásové zmenšenie ani nevšimli. Inokedy im opité vrece vypadlo samo od seba zo saní. Cukor, soľ či múka boli vďačným spestrením potravy pre divú zver. No i táto generácia sa vytratila do mojich detských spomienok.

A konečne, poďme zabrdnúť do kultúry.

Roky zhruba 1957/58. Som svedkom prvého bábkového divadla. Mali sme 5 – 8 rokov. Bábkvy boli z handier, ďalej drevená debnička, petrolejka, búchanie na starý plech, strigy, čerti, lúpežníci. Prvá scéna. Bola „situovaná“ do akéhosi chlieva pre kozy. Vošlo sa nás tam 5 – 10

malých škrečkov, čo sa statočne báli odohrávajúceho sa deja, na veľkú radosť našich starších kamarátov, ktorí sa tešili z nášho strachu.

Divadelným šéfom bol Milan Marták. Na tie časy nezvyčajný kultúrny samorast. Na svoje bábkarské prvopočiatky nadviazal o niekoľko rokov neskôr, keď už zarábal v bani v Ostrave. Zo „sveta“ prinášal banické príhody, rozprával ich v miestnej krčme a najviac sa na nich zabával práve on. „Príde baník do opery,“ začal, „sadne si do prvého radu a sleduje dej. Vstúpi na javisko žena a kričí na muža: Daj mi tie kľúče! Muž jej odkričí: Nedám! Daj! Nedám! Toto sa chvíľu opakuje a zdá sa, že dej sa nehýbe. Baník sa zodvihne a vstúpi do deja. Tak daj jej tie kľúče, lebo o hodinu mi ide vlak a ja chcem vidieť operu!“ Tak – asi týmto spôsobom kultúrne podkutý Milan bol predurčený na to, aby si kúpil 16mm kameru a začal vyrábať hrané filmy. Asi to bolo prvé kysucké filmové štúdio.

V piatok podvečer sa Milan vrátil z Ostravy a organizuje novú kultúrnu „degeneráciu“. Mali sme už 10 – 15 rokov, teda roky 1960 – 1965. Do filmu sme boli angažovaní tuším všetci, ktorí práve nekradli jablká alebo nehrali futbal. V začiatkoch som žiadne nádejné herečky v našom „filmovom“ zbore neregistroval. Vlastne, Milan Marták bol v živote môj prvý kameraman a režisér. Spravidla sme pri nakrúcaní nevedeli, o čo ide. Chodili sme po lese v starých klobúkoch a niečo sme si mali šomrať.

Jeden filmovací deň: Zišli sme sa v lese v stanovenom čase a režisér hovorí Ferovi Martákovi, ktorý bol jeho menovec a teda mal určité privilégium filmovej star a aj klobúk mal preto najväčší. „Povedz text, nejaký.“ Fero sa vystrie, rukou ukáže smerom k horizontu a spod obrovského klobúka tragicky oznámi: „U Kordyšých sú banditi!“ Tým sa filmovací deň skončil. Nikto sa už nedokázal sústrediť na neznámy dej filmu. V priebehu dvoch minút ma ešte stihli zastreliť. Všetci už odišli, iba ja som stále skonával, smrteľne zasiahnutý. Možno to bolo aj tým, že ako 9 – 10-ročný som padol zo stromu. To som bol prvýkrát v Čadci. Ruku mi dali do sadry. Dnes rozmýšľam, že prečo iba ruku.

Ale vráťme sa k dokončeniu filmového diela. Tá 16mm kamera bola bez zvuku. Ozvučenie sme robili po vyvolaní filmu na kotúčový

magnetofón. Nikdy si nikto nepamätal, čo sme šomrali v lese, nikdy nebol synchrón, skôr asynchrón. Ale boli sme hrdí herci, ktorým „šéfoval“ Milan Marťák, a ten si v titulkoch ako profesiu napísal „REŽIZIER“. Napriek upozorneniam nikdy názov profesie nezmenil.

Rok 1966. Mal som 15 rokov, keď ma oslovil môj prvý „divadelný“ režisér, Pavol Holeštiak. Predložil mi v starej drevenici pri kostole nejaký text, aby som to prečítal. Overil si, že čítať viem, tak ma angažoval. Vedel, že môj otec bol divadelný ochotník, tak sa rozhodol zariskovať. A začali sme nacvičovať estrádu.

Scéna – televízna obrazovka z polystyrénu, dej plynul ako televízny program. Skeče, scény, hudba budúcej skupiny Orfeus. Bol som najmladší člen hereckého „ensembu“. Obsadili ma do postavy ľudového rozpráväča zo Záhoria. Kde je Záhorie, som síce približne vedel, ale s nárečím som skúsenosť nemal. Starý klobúk a nová fajka mi mali dodať chýbajúce roky. Odohrali sme 3 – 5 predstavení a koniec. Objavila sa tu asi prvá fotografia budúceho Orfea, asi z roku 1964/65.

Jožko Lipka a Marián Macejko.

Približne v tomto období sa objavuje aj Lojzo Vravník, neskôr už v pozícii bubeníka.

*Zadný rad, zľava: Miloš Paseka, Leonard Franek, Fero Marták, Milan Marták, Marián Macejík, Lojzo Vravník, Jožko Lipka, Alexander Marčan
Vpredu: Mária Kulhánková, Viera Drndová, Pavol Holeštiak a Lujza Barancová*

No dobre, stačí. Poďme k pôvodnej myšlienke a prepáč mi, ak som sa troška zdĺhavo rozpísal v tejto kapitole o minulosti, ktorú som si za pomoci spomienok súputníkov priblížil. Prepáč mi, ak som sa v tejto kapitole viac zamerlal na dedinu, v ktorej som kedysi prežil detstvo. Tiež mi, ak môžeš, prepáč, ak som zabudol na situácie, ktoré formovali môj či náš vývoj. A nakoniec, prepáč, ak sme spolu v mladosti zmokli a v živote spolu neuschli. Lebo mladosť je známa tým, že ak by sme mali všetko robiť odznova, ešte stále by sme mali dosť času.

Čo už. *Panta rei...*

Fragmenty

*Zodratá detská halena
a poláskanie od mamy
či skrvavené kolená
spomienka dávna omámi*

*vrkoče vlasov z temena
dávno sa stali ženami
postava chlapca zdedená
vyrástol z neho len známy*

II. k a p i t o l a

ORFEUS

Trácia. Syn boha Apolóna či riečneho boha Oiagra a Múzy Kalioppy. Keď spieval, stíchlo vtáctvo, zver aj príroda. Nastoloval pokoj a mier. Pre svoju milovanú ženu Eurydiku vošiel do podsvetia, ale bol neúspešný. Neskôr ho roztrhali Bakchantky.

Toľko k mytológii. Bolo by zaujímavé, ale hlavne málo uveriteľné tvrdiť, že kysucký bigbít má prvopočiatky v staroveku. Kysucký bigbítový starovek bol posunutý o niekoľko storočí neskôr. A tak, ako sa stretávam s účastníkmi týchto rokov, pomaly sa mi vybavujú zabudnuté súvislosti.

Začiatky neskoršieho Orfea sú situované do obdobia rokov 1957/58. Stretli sme sa s Jožkom Lipkom a Mariánom Macejíkom. Začínajú „muzicírovať“ na husličkách na Ľudovej škole v Čadci. Tretí, ktorý nezávisle od nich „brnká“ na husliach, je Stano Marták. Asi pred 30 rokmi som sa Stana opýtal: „Prečo ti dal Ignác Raždík husle?“ „Lebo som už starý. A cigán s husľami zo mňa nebude,“ odpovie. „To je všetko?“ „No a stačí, že moja hudobná produkcia sa vtesná do táčiek, v ktorých ma manželka dopraví domov po nejakej akcii či oslave. Takýmto spôsobom života sa nedožijem smrti,“ zhrnul svoje argumenty a s radosťou mi vtisol staré, zaprášené husle do ruky. „Opráš ich a vyčisti,“ uškrnul sa a odišiel do zafajčeného času v miestnej krčme.

Neskôr sa objavil s monoklom a tvrdil, že ho vybila žena. „Ignác! Toto tu už viac nevrav, lebo aj nás budú ženy biť,“ sprisahanecky

mu pošepol kamarát z mokrej štvrte. Vtom sa objaví pani Raždíková a hovorí: „Ignác sa zbláznil. Tresol ma baterkou po hlave. Chcela som mu to vrátiť, ale lopatkou na uhlie som rozbila luster.“

No, zdá sa, že husle do Stanových rúk sa dostali v hodine dvanástej. Stáva sa z neho zberateľ huslí, lebo ďalší pokus o bártrový obchod bol s Vašom Tatarčiakom. Spočíval vo výmene huslí za starú šabľu. Tá asi nemala dostatočný „zvuk“, zasiahli Vašovi rodičia a šabľa sa vrátila k Stanovi. Neskôr sa v jeho rukách objavila mandolína. Odkiaľ ju mal, dnes už neviem, ale presuňme sa zhruba do roku 1960.

Prvý zaprášený hudobný nástroj, ktorý sa „objavil“ vo svetle budúcich reflektorov, bola drevená španielka, ktorú kúpila Mariánova mama niekedy v roku 1953. Vraj manželovi. Samozrejme, zdedil ju Marián. Prvá gitara je na svete. Lenže jedna je málo.

Ďalšia náhoda sa volá môj brat Štefan. Od malička bol obchodník a zberateľ. Jeho hudobné nadanie predstavovali rôzne nálepky, zápalkové škatuľky a iné „drobnosti“, ktoré potom vymenil za koženú futbalovú loptu. Fizovák. Lopta bola často deravá a keď pršalo, zväčšila svoju hmotnosť aj o dvojnásobok. Ten, kto ju dostal na hlavu, sa do večera spamätával z otrasu. Štefan dostal ďalšiu výhodnú ponuku. Nezaváhal a loptu vymenil za drevenú španielku. Bola stará, asi pochádzala z Ostravska. Mala na čelnej strane žeravým klincom vypálený text: „*Když oheň do noci zazáří plamenem, na svou starou osadu si vzpomenem...*“

Tak to už boli gitary dve. A mandolína. Bolo potrebné ladiť, čo v začiatkoch zvládali dvaja „huslisti“.

Ak chcem mierne a ešte aj sarkasticky ironizovať, tak môžem povedať, že prvopočiatky bigbitu majú na svedomí Mariánova matka, starý Raždík a môj brat Štefan. Súbeh týchto náhodných udalostí a to, že hudobný talent sa objavil v čase a na mieste, ktoré sa volalo Zákopčie – Ústredie, k tomu bitmánia zo sveta, mali na svedomí ďalšie smerovanie mládeže. „Brnkania“ v skupinke trvali približne do rokov 1963 – 1965. „Slávni“ členovia budúcej skupiny sa stretávali na autobusovej zástavke, oproti stolárovi Bednárovi.

Občas sa pri nás pristavil prepustený väzeň, Lojzo Benko. Človek asi 50-ročný, poloplešivo-ulízané vlasy, samotár. Vraj sa v mladosti poznal s mojím otcom z vrchov, takže asi si pokladal za povinnosť naučiť nás nejakú pesničku. Bez slova zobral gitaru najbližšiemu hráčovi a začal ju ladieť ako mandolínu. Potom spustil na dvoch strunách: „Tichá voda do Dunajka padala...“, zaspieval jednu slohu, vrátil gitaru prekvapenej star a bez slova odišiel. Doladňovali sme ju ešte dva dni.

Ďalšia „štácia“ bola na plote pri miestnom mäsiarovi. Nie, že by stolár a mäsiar podporovali hudobné cítenie mládeže, ale chodili okolo ľudí. Bola to akási podvedomá reklama. Do skupiny sa zapája ďalší budúci člen, Leonard Franek. Syn notára. Mal prístup ku kľúčom v Cirkevnej škole, tu sa odniekiaľ objavili bubny. Ako basová gitara bola použitá najskôr španielka.

Prvé hudobné zloženie dostalo názov JAMESOL: Jožko Lipka, Marián Macejík, Stano Marták, Leon Franek. Prvý zosilňovač bol z premietacky a mikrofón bol z ozvučenia miestneho rozhlasu. Bol tam sústavný boj so spätnou väzbou a nedostatkom peňazí na aparatúru. V podstate tak, ako u ďalších skupín Kysúc, skoro všetky zarobené peniaze išli na nákup aparatúry.

V tomto období sa objavuje pri príležitosti návratu estrády ďalší člen, ktorý neskôr nastupuje na pozíciu bubeníka, Lojzo Vravník. Jeho hudobné začiatky sú z obdobia Silvestra 1967. Náhodou išla skupinka mládeže okolo vystúpenia Jamesolu na Silvestra v krčme U Polca. Podľa pamätníkov práve tu došlo k výmene názorov; aj bubeníkov. Lojzo prvé bubnové „variácie“ odporoval od spolužiaka na strojníckej priemyslovke v Kysuckom Novom Meste. Na niekoľkých svadbách s bratmi Krížikovcami zo Skalitého sa mu „roztancovali“ v rukách paličky a už mu v nich zostali.

Jamesol ako názov začal byť nezaujímavý a málo čitateľný. Pri jednom pracovnom sedení v krčme U Polca vznikajú rôzne návrhy na jeho zmenu. Konečný názov padol pri pohľade na škatuľku cigariet, ktorá sa volala tak, ako budúca hudobná skupina – ORFEUS.